

ФИТОСАНИТАР ХАВФСИЗЛИК – БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШ КАФОЛАТИ

Карантин. Бу сўзни эшитганда ҳар биримизнинг кўз ўнгимизда дастлаб қандайдир юқумли касаллик тарқалган ҳудуд, махсус кийим-бош ва тиббий ниқоб тақиб олган инсонлар гавдаланади. Худди Хитойдан чиққан ва бугун дунёнинг турли чеккаларида учраётган короновирус сингари. Аслида, карантин кенг маъноли тушунча бўлиб, наинки одамзод, балки ҳайвонот ва наботот дунёсида ҳам мазкур атама қўлланилади. Соддароқ қилиб айтганда, карантин – маълум ҳудудни касаллик тарқатувчи манбаадан муҳофаза қилиш ва уни йўқотишга ҳамда касалликнинг бир жойдан бошқа ҳудудларга тарқалиб кетишига йўл қўймасликка қаратилган профилактик тадбирдир.

Юртимизда фитосанитар ҳолатни янада яхшилаш, ташқи савдони ривожлантириш учун хавфсиз ва қулай муҳит яратиш масаласига катта эътибор қаратилмоқда. Шу мақсадда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 августдаги ПФ-5174-сонли “Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Ўсимликлар карантини Давлат инспекциясини ташкил этиш тўғрисида”ги Фармони қабул қилинди ва мазкур ҳужжатга кўра, Ўсимликлар карантини Давлат инспекцияси ўз фаолиятини янгидан йўлга қўйди.

Бунинг натижасида мамлакатимиз кишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг экспорт-импорт салоҳияти янги сифат босқичига чиқди. Бугунги кунда республикаимиз ҳудудига келтириладиган ёки экспорт қилинадиган ҳар қандай карантин остидаги маҳсулотлар инспекция томонидан қатъий назоратга олинган. Масалан, ўтган йилда импортдан келган карантин остидаги маҳсулотлардан 57 минг 71 та намуналар лаборатория текширувидан ўтказилган ва 90 тасида 15 хилдаги карантин организмлари мавжудлиги аниқланган. Жами 76 минг тонна мева ва сабзавотлар, 16 миллион дона кўчат, қаламча ва шу кабилар, шунингдек зараркунанда ва касалликлар мавжуд бўлган 1317 метр куб ёғоч маҳсулотлари республикаимиз ҳудудига киритилмади. Инспекция мутахассисларининг экспорт қилувчи давлатга бориб ўрганиши натижасида 38,2 минг тонна зарарланган маҳсулот ва кўчатларнинг кириб келишига чек қўйилди.

Чет давлатдан Ўзбекистон Республикасига олиб кирилиши режалаштирилган юқори фитосанитар хавфга эга бўлган — экиш, пайвандлаш, кўпайтириш учун мўлжалланган, қайта ишланмаган материаллар (кўчатлар, илдизлар, барглар,

қаламчалар, уруғлар, туганаклар, пиёз-бошилар, илдизпоялар) “Ўсимликлар карантини тўғрисида”ги қонуннинг 29-моддасига биноан карантин мутахассислари фитосанитар ҳолатини жойида ўрганиб, лаборатория текширувларини амалга оширади. Таҳлиллар ижобий бўлса, республикаимизга олиб кирилиши учун тавсия этилади.

Юртимиздан экспорт қилинадиган маҳсулотларга ҳам хорижий мамлакатлар томонидан айнан шундай карантин талаблари қўйилади. Сўнгги икки йиллик натижалари таҳлил қилинганда, маҳсулотларимиз жаҳон бозорига тўлиқ фитосанитар тоза ҳолатда чиқарилмоқда. Мамлакатимиз қонунчилигига биноан, юртимизга олиб кириладиган карантин остидаги маҳсулотлар зарарли организмлардан ҳоли ҳамда карантин рухсатномаси ва фитосанитария сертификатларига эга бўлиши шарт.

Карантин рухсатномаси бу карантин остидаги маҳсулотни белгиланган тартибда Ўзбекистон Республикаси ҳудудига олиб киришга ёки унинг ҳудудидан транзит тарзида олиб ўтишга рухсат берилганлигини тасдиқлайдиган, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Ўсимликлар карантини давлат инспекцияси томонидан бериладиган ҳужжатдир.

Фитосанитария сертификати карантин остидаги маҳсулотда ўсимликлар карантини объектлари мавжуд эмаслигини тасдиқловчи экспортёр давлатнинг тегишли ўсимликлар карантини ташкilotи томонидан бериладиган халқаро намунадаги ҳужжат.

Ушбу ҳужжатларни олиш учун юридик ва жисмоний шахслар Ўсимликлар карантини давлат инспекциясига ёки ҳудудий инспекцияларга белгиланган шакл бўйича ариза билан мурожа-

ат қилишлари лозим. Ариза тегишли инспекцияларга бевосита, почта алоқаси воситалари ёки электрон шаклда (ЭРИ билан тасдиқланган ҳолда) тақдим этилиши мумкин. Рухсат берувчи ҳужжатларни бериш ёки беришни рад этиш тўғрисидаги қарор ариза келиб тушган кундан бошлаб 5 иш куни давомида қабул қилинади. Карантин рухсатномасининг амал қилиш муддати – берилган кундан бошлаб 30 кунгача (рухсатноманинг амал қилиш муддати тугагунча ариза бериб ушбу муддатни узайтириш мумкин). Фитосанитария сертификатининг амал қилиш муддати – маҳсулотларнинг импорт қилаётган мамлакатга келиш кунгача.

Айни пайтда маҳсулотларни экспорт ва импорт қилиш бўйича талаб этиладиган барча сертификатлар, карантин рухсатномалари халқаро стандартларга мослаштирилган. Хусусан, илгари тадбиркорлар томонидан 6 турдаги аризалар расмийлаштирилган бўлса, ҳозирги кунда уларнинг барчаси электрон шаклда олиниши йўлга қўйилди.

Бундан ташқари, “Ўздавқарантин” инспекцияси томонидан “Россельхознадзор” вакиллари билан юртимиз ўсимлик маҳсулотларини Россия Федерациясига етказиб беришда фитосанитария назорати бўйича самарали ҳамкорлик йўлга қўйилган бўлиб, божхона расмийлаштируви ва фитосанитар назорат қилиш тартибини тезлаштириш учун Россия ҳудудида 20 та “Яшил йўлак” ташкил этилган.

– Яқинда “Бангкок-Тошкент” авиарейси орқали фуқаролар А.Т. ва Ж.М. томонидан келтирилган 40 килограмм мевалар “Toshkent Aero” ўсимликлар карантини чегара маскани инспекторлари томонидан текширилганда, уларнинг карантин рухсатномаси ва маҳсулот етиштирилган давлатнинг фитосанитария сертификати йўқлиги аниқланди. Ушбу маҳсулотлар чегара масканининг мини лабораториясида фитосанитар назоратдан ўтказилганда, 7 килограмм банан чириб кетганлиги, 14 килограмм бўлган ананас ва манго ҳамда 5 килограмм мангустинларда “Унсимон курт” зараркунандаси, “Цитрус

инли куяси" ва бошқа номаълум ҳашарот ғумбаклари мавжудлиги аниқланди. Карантин зараркунандалари сабабли улар белгиланган тартибда йўқ қилинди, — дейди Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Ўсимликлар карантини давлат инспекцияси етакчи агроном инспектори Шухрат Қўчқоров. — Шундай ҳолатлардан яна бири Тошкент шаҳар Ўсимликлар карантини давлат инспекциясининг "Арк Булок" Ўсимликлар карантини чегара масканида аниқланди. Сирдарё вилоятидаги "Agro Eco Technology" масъулияти чекланган жамияти шаклидаги қўшма корхонага Хитой давлатидан 26та қутида юборилган 952 дона "Anthurium and Raeanum" туридаги манзарали гул кўчатлари энтомолог, фитопатолог, герболог, бактериолог, гельминтолог, вирусолог мутахассислар томонидан ўрганилганда, уларда иссиқхона рангсиз канаси, барг некрози ва бактериал чириш сингари зараркунанда ҳамда касалликлар мавжудлиги аниқланди. Лаборатория ходимларининг хулосаларидан келиб чиқиб, карантин рухсатномаси бўлмаган ва фитосанитар хавфга эга "Anthurium and Raeanum" туридаги манзарали гул кўчатининг барчаси белгиланган тартибда ёқиб юбориш йўли билан йўқ қилинди.

Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 29 январдаги "Ўзбекистон Республикаси ҳудудини ўсимликлар карантинидаги зарарли организмлардан ҳимоя қилиш ва ўсимликлар карантини соҳасидаги рухсат бериш тартиб-таомилларидан ўтиш тартиби тўғрисида низомларни тасдиқлаш ҳақида"ги қарорига мувофиқ, Ўзбекистон Республикасига олиб кирадиган ва унинг ташқарисига олиб чиқиладиган 953 дона ўсимликлар карантин назоратидаги маҳсулотлар рўйхатига киритилган. Айниқса, экиш учун мўлжалланган кўчатлар, илдизлар, барглар, қаламчалар, уруғлар, тугуналар, пиёзбошлар, илдизпоялар ва бошқа ўсимликлар ёки уларнинг қисмлари юқори фитосанитар хавфга эга маҳсулотлар саналиб, улар алоҳида лаборатория экспертизасидан ўтказилади.

"Ўсимликлар карантини тўғрисида" ги Қонуннинг 29-моддасига мувофиқ қўшни давлатлардан юртимизга импорт бўлиб келаётган карантин остидаги маҳсулотлар фитосанитар хавф

туғдирса, давлат инспекторлари томонидан ёки лаборатория текширувларида карантин организмлари билан зарарлангани аниқланса, белгиланган тартибда бир сутка ичида импортёр давлатга қайтариб юборилади ёки зарарсизлантириш ишлари амалга оширилади. Агар зарарсизлантиришнинг имкони бўлмаса, маҳсулот ёқиб йўли билан йўқ қилинади.

— Ўтган йили Ўзбекистон Республикасига Эрондан олиб кирилган цитрус ва киви меваларида бир неча марта зараркунандалар аниқланган. Бундан ташқари, Туркия ва Италия давлатларидан импорт бўлиб келган манзарали кўчатлардан ҳар хил турдаги зарарли карантин организмлари топилди, — дейди Ш.Қўчқоров. — Хитойдан олиб келинган 3 миллион дона тут кўчати, Афғонистондан келтирилган 43 минг туп ҳар хил турдаги мевали дарахт кўчатлари, Корея давлатидан олиб келинган манзарали дарахт кўчати, Туркиядан келтирилган 90 тонна чигит маҳсулотларида ўсимликлар карантини учун зарарли ҳисобланган объектлар борлиги аниқланиб, намуналар Ўсимликлар карантини давлат инспекцияси Марказий карантин лабораториясига олиб борилди ва белгиланган тартибда ёқиб йўли билан йўқ қилинди. Маҳсулотларнинг қолган қисми экспортёр давлатга қайтариб юборилди.

Юртимизга кириб келаётган турли хилдаги мева ва полиз маҳсулотлари, уруғлар ҳамда кўчатларда аниқланган зарарли организмлар вақтида йўқ қилинмаса, ўз вақтида кураш чоралари олиб борилмаса, мамлакатимиз қишлоқ хўжалиги ҳосилининг катта қисми нобуд бўлиши мумкин.

Шу ўринда айтиш лозимки, зараркунанда ҳашаротлар ичида "Шарқ мевахўри", "Калифорния қалқондори", "Комсток курти", "Колорадо кўнғизи", "Цитрус инли куяси" ва "Цитрус оққаноти", "Картошка куяси" зараркунандалари ва судралувчи какра, амброзия, зарпечак каби ўтлар республикаимизнинг айрим ҳудудларида учрайди ва карантин объектлари ҳисобланади. Улар тут, олма, ўрик, помидор, картошка ва бошқа қишлоқ хўжалиги экинларини зарарлаб, ҳосилнинг 40-50 фоиз ва ундан катта қисмини нобуд бўлишига олиб келади.

Яна бир маълумот. Олий Мажлис Сенатининг йигирма бешинчи ялпи мажли-

сида "Ўсимликлар карантини ва ҳимояси бўйича халқаро конвенцияга (Рим, 1951-йил 6-декабр) Ўзбекистон Республикасининг қўшилиши тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни маъқулланди ва 2019 йилнинг 23 декабрь куни Давлатимиз раҳбари мазкур Қонунни имзолади. Айтиш лозимки, Ўзбекистон Республикасининг мазкур конвенцияга қўшилиши мамлакатда фитосанитария хавфсизлигини мустаҳкамлаш ҳамда республиканинг экспорт салоҳиятини кучайтиришга хизмат қилади.

Шу билан бирга, Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги маҳсулоти экспорти учун чет эл бозорларига чиқиш тартиб-тамойилини осонлаштиради. Бундан ташқари, ушбу халқаро Конвенцияга аъзо мамлакатлар ўз ҳудудларига зарарли карантин организмлар кириб келишининг олдини олиш мақсадида зарарланган ҳудуддан ўсимлик ва ўсимлик маҳсулотларини олиб келинишини рад этиши имконияти яратилади. Шунингдек, Конвенцияда аъзо давлатларга ўсимлик карантини соҳасида қўйиладиган талаб ва мажбуриятлар тизимининг шаффофлиги экспорт қилувчи мамлакатларнинг ишончини мустаҳкамлашга ёрдам беради, бу эса, ташқи бозорларга киришни сезиларли даражада енгиллаштиради.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев Олий Мажлисга Мурожаатномасида бу йил 2 миллиард долларлик, кейинги 5-7 йилда эса 3-4 барobar кўп мева-сабзавот маҳсулотларини экспорт қилиш учун маҳсулот етиштиришни кескин кўпайтириш чораларини кўриш зарурлигини таъкидлаб ўтди. Демак, мақсад аниқ, вазифалар катта. Шундай экан, республикаимизда пахта майдонлари йил сайин қисқартирилиб, уларнинг ўрнига озиқ-овқат ва озуқабоп экинлар экилаётган, янги боғ-роғлар барпо этилаётган айни даврда Ўсимликлар карантини давлат инспекцияси ўз олдидаги маъсулиятли фаолияти негизига юртимиз фаровонлига, иқтисодийтимиз равнақига камарбаста бўлаверади.

*"Ўздавқарантин" инспекцияси
Ахборот хизмати.,
М.МИРАХМЕДОВ,
Ёшлар иттифоқи етакчиси*